Оксана Бялик

Педагогічна модель статевого виховання підлітків у позаурочній діяльності

Недостатній рівень статево-просвітницької діяльності серед учнівської молоді зумовлений непідготовленістю вчителя до виховання у хлопчиків та дівчаток культури статевої поведінки, виконання статевих ролей. Адже не секрет, що статева просвіта учнів не отримує належного педагогічного спрямування, що призводить до формування низького рівня статевої вихованості школяра, тому молодь і вступає у доросле самостійне життя людьми неосвіченими з цих питань. Аби запобігти цьому, ми у своїй статті намагалися розглянути основні структурні компоненти педагогічної моделі, щоб на належному рівні розкрити сутність, зміст та завдання статевого виховання, враховуючи досвід відомих вчених, таких як: Т.В. Говорун, В.Є. Каган, Д.В. Колесов, В.П. Кравець, О.М. Шарган.

Для уникнення вищезазначених проблем потрібно організувати процес статевого виховання дитини упродовж усіх його років навчання в школі, що може бути реалізованим тільки за умови систематичної науково-організованої виховної роботи, проведення спеціальних науково обгрунтованих навчальних занять, які б сприяли вихованню у підлітків як загальної, так і статевої культури.

Для цього необхідна відповідна модель статевого виховання школярів на всіх етапах їхнього навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. При наявності такої моделі виховний процес стає впорядкованим і здатним до реального управління ним, а його ефективність забезпечується за певних умов.

Перш за все, слід зазначити, що педагогічна модель – це сукупність структурних компонентів, які виконують специфічні функції і перебувають у постійному взаємозв’язку між собою. Створення моделі статевого виховання учнів підліткового періоду є дієвим засобом перевірки доцільності й необхідності тих чи інших форм та видів виховної діяльності, засобів, методів навчання і виховання.

А педагогічне моделювання передбачає створення словесних або понятійних моделей об’єктів, стосовно яких здійснюються активні дії [1]. Матеріалом для моделювання змісту виховної діяльності виступає інформація, здобута завдяки попередній психолого-педагогічній діагностиці рівня статевої вихованості школяра. Педагогічне моделювання організації статевого виховання і формування високого рівня статевої вихованості підлітків, як підтверджують результати дослідження, не буде ефективним без урахування внутрішніх і зовнішніх чинників стимулювання цього процесу. Внутрішні чинники пов’язані з особистістю школяра. Вони характеризуються тим, в якій мірі у процесі виховної діяльності задовольняються потреби, інтереси особистості, її життєві плани, переконання, ідеали тощо. Як показали наші дослідження, характерною особливістю суб’єктивних факторів є те, що вони не сталі, а постійно змінюються. Одні зникають, інші, навпаки, розширюються і посилюють свою активність.

Формування високого рівня статевої вихованості підлітків проходить під впливом також і зовнішніх чинників, до яких належить насамперед зміст матеріалу в діючих навчальних програмах. Саме він сприяє частковому розвитку допитливості, самостійності, задовольняє потреби та інтереси особистості.

Схематично взаємозв'язок і взаємообумовленість структурних елементів педагогічної моделі статевого виховання підлітків у позаурочній діяльності зображено на рис. 1.

Основними компонентами педагогічної моделі статевого виховання підлітків нами виділено:

1) мета статевого виховання школярів;
2) принципи статевого виховання, що відображають загальні закономірності виховного процесу і визначають вимоги до змісту організації та методів процесу статевого виховання підлітків;
3) педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування статево вихованої особистості;
4) форми, методи та засоби організації статевого виховання школярів;
5) результат організації статевого виховання учнів.

При створенні моделі статевого виховання учнів ми дотримувалися таких принципів виховання, як поєднання педагогічного керівництва організації статевого виховання з розвитком ініціативи і самостійності школярів, позитивне ставлення до особистості, повага до неї у поєднанні з вимогливістю.

Створюючи модель статевого виховання школярів, нами, перш за все, було визначено мету статевого виховання, виходячи із загального поняття «мета». Мета (ціль) в загальному визначається як майбутній стан предмета, якого маємо досягти або до якого прагнемо. Ми погоджуємося з думкою Ю.М. Швалб, що ціль – ідеальний і бажаний образ майбутнього результату діяльності, який породжується свідомістю і детермінує сам процес [3]. Очевидно, що в психолого-педагогічному плані такий підхід є найбільш сприятливим і може бути взятий в якості вихідного поняття.

Визначення мети – початковий, визначальний фактор у процесі розв'язання виховних завдань. За своєю природою мета завжди суб'єктивна, оскільки її визначають люди, проте вона не довільна. Процес виховання відповідає певним об'єктивним законам розвитку суспільства та індивіда.

За джерелом виникнення цілі діяльності можуть бути внутрішніми (формуються людиною самостійно, ініціативно) та зовнішніми (задаються ззовні і відображають суспільну потребу). Враховуючи вище сказане, нами було визначено основну мету статевого виховання школярів, яка полягає у формуванні статевої культури вихованця, самопокарання, розуміння суті та моральних вимог взаємовідносин статей та виховання цнотливості учнівської молоді.

Наступним компонентом моделі статевого виховання школярів є педагогічні умови, які ми розуміємо як складові способу життя, що створюють можливості виховання всебічної і гармонійної особистості.

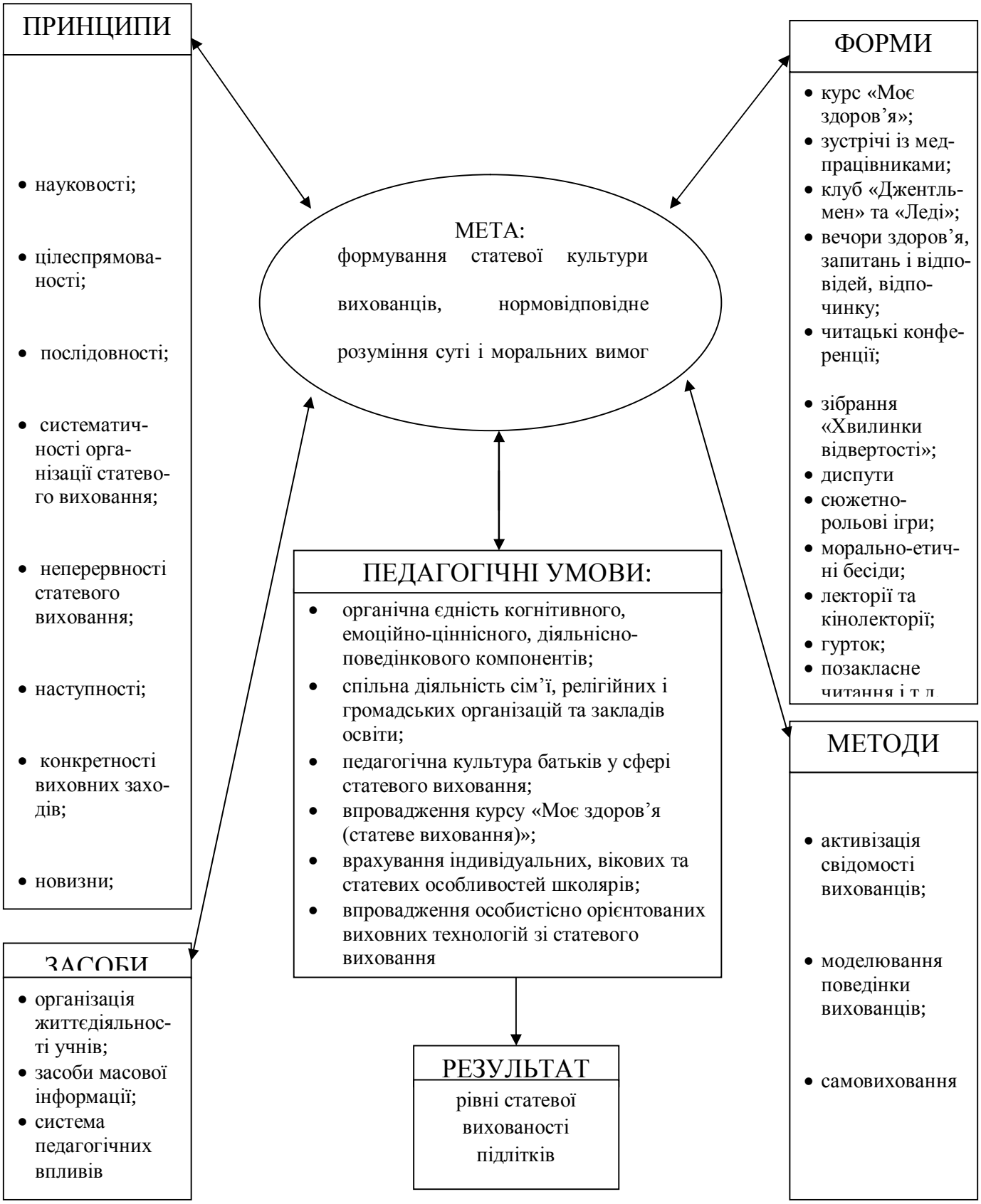

Рис. 1. Педагогічна модель статевого виховання підлітків

Розглядаючи педагогічні умови, які впливають на статеве виховання школярів, слід зауважити, що органічна єдність когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісно-поведінкового компонентів статевого виховання забезпечує поєднання набутих учнем знань, визначення його ролі у взаєминах,

ставленням до осіб протилежної статі, до ситуацій і явищ, що відбуваються, до власної позиції, а також практична реалізація їх у поведінці через власні переконання, при взаємодії з людьми та при визначенні життєвої позиції.

Врахування індивідуальних, вікових та статевих особливостей учня – важлива вимога до організації виховного процесу та одна з умов підвищення його ефективності. Результати виховного процесу значною мірою залежить саме від того, наскільки в ньому враховані ці особливості. При врахуванні вікових особливостей школяра слід пам'ятати, що інформація, яка адресована підлітку, повинна відповідати рівню його фізичного і психічного розвитку та набутого досвіду.

Усвідомлення учнями своєї належності у формування статевої культури означає виховання школяра як представника певної статі і формування у нього відповідної «статевої самосвідомості», здатності усвідомлювати свої обов'язки та права, а також розвиток відповідних до статі, рис поведінки. Чоловічі та жіночі риси не виникають самі по собі, завдяки одним лише вродженим, природним схильностям, а є передусім результатом статевого виховання.

Спільна діяльність сім'ї, релігійних, громадських організацій та закладів освіти, як педагогічна умова, направлена на подолання педагогічної і психологічної неграмотності значної частини батьків та сприяє виробленню у них умінь і навичок статевого виховання власних дітей. Така діяльність забезпечує підвищення рівня психолого-педагогічної обізнаності батьків, їх педагогічної культури щодо проблеми статевої виховання школяра.

Виходячи з чітко визначеної мети статевого виховання та розробляючи модель статевого виховання школярів, велика увага зверталася нами і на визначення основних принципів статевого виховання учнів, аби ефективно впливати на їхню свідомість.

У науковій літературі зазначено, що принципи виховання – основоположні ідеї або ціннісні основи виховання людини [2]. Принцип цілеспрямованості у статевому вихованні є одним із основних принципів, який передбачає спрямування виховної роботи на досягнення основної мети – гармонійно і всебічно розвиненої особистості, підготовка її до дорослого самостійного життя. Реалізується цей принцип за умови підпорядкованості виховної роботи загальній меті, недопущення стихійності у статевому вихованні, наявності перспективи та проектування рівня статевої вихованості школярів; принцип неперервності характеризується провевенням статевого виховання як неперервного і послідовного процесу, який починається з раннього віку і кожен попередній етап є основою для наступного.

Крім зазначених на рис. 1 принципів виділяємо ще й такі: ідейності, реалістичності, перспективної ініціативи, активності, адресності, розуміння і ясності, правдивості, довіри, чистоти, не збудженості сексуального потягу, контролю та підтримки, які є досить доречними при статевому вихованні підлітків.

Наступними структурними компонентами моделі є форми та методи статевого виховання школярів. У процесі дослідження ми виділили такі групи

методів статевого виховання підлітків, як методи активізації свідомості вихованців; методи моделювання поведінки учнів; методи самовиховання.

Перша група методів охоплює методи різнобічного впливу на свідомість та почуття школяра з метою формування у них поглядів та переконань. Свідомість школярів під час розв'язання життєво важливих завдань часто характеризується пасивністю, нечіткістю переконань, естетичних смаків. Завдання педагога полягає в створенні умов для усвідомленого й активного осмислення, застосування набутих знань у повсякденному житті. Основними методами активізації свідомості і почуттів особистості є морально-етична бесіда, методи дискусійного характеру (дискусія, диспут), переконання, навіювання, метод прикладу.

Група методів моделювання поведінки учнів передбачає організацію діяльності та спілкування особистості. Ці методи дають можливість у процесі виховання спиратися на досвід школяра у повсякденній діяльності, на їхні стосунки з особами іншої статі, емоційну сферу спілкування. До неї ми віднесли педагогічну вимогу, вправляння, привчання, створення виховних ситуацій, рольові ігри.

Головною метою виховної діяльності є поступове спрямування виховання до самовиховання, тому група методів самовиховання повинна займати належне місце при здійсненні статевого виховання школярів. Самовиховання – свідома діяльність, яка спрямована на реалізацію людиною себе як особистості і передбачає наявність чітко усвідомлених цілей, ідеалів, особистісного смислу. До таких методів ми віднесли самооцінку, самокритику, самопокарання, самозаохочення тощо.

Під формою ми розуміємо зовнішнє вираження змісту, яке органічно пов'язується із методами виховання. Форми діяльності повинні бути емоційно насиченими, яскраво пройнятими новизною, відображали інтереси і потреби школярів. Дотримання цих вимог підвищувало їх ефективність і сприяє розвитку ініціативи та творчості підлітків.

Крім вище зазначених структурних компонентів педагогічної моделі, ми також виділили і засоби статевого виховання школярів. Ми дотримуємося думки, що засоби виховання – види життєдіяльності, предмети матеріальної і духовної культури, які спрямовані на підвищення результативності виховання. До засобів статевого виховання нами віднесено: організація життєдіяльності школярів, засоби масової комунікації, система педагогічних впливів.

Сучасні підлітки досить критично оцінюють своїх учителів як джерело інформації з питань статі, вважають їх нудними, несучасними, заангажованими, некомпетентними, без почуття гумору, сексуально закомплексованими, що, природно, не сприяє встановленню якісного діалогу та ефективної взаємодії вчителя і учнів.

Отже, компетентний вихователь для впровадження ідей статевого виховання в учнівську аудиторію повинен відповідати таким вимогам, як:

1) наявність системи об'єктивних, науково обґрунтованих знань з питань репродуктивного здоров'я, здорового способу життя;

2) знання особливостей підліткового віку та молодіжної субкультури;

3) наявність розвинутих комунікативних навичок (майстерність спілкування з дітьми);

4) відсутність особистих сексуальних проблем («сексуальних комплексів»).

Крім того, він повинен вміти вдало поєднувати сказане ним слово із поглядом, мімікою, жестами, що в кінцевому результаті позитивно впливає на виховання школярів.

Також вчитель повинен мати ще й специфічні особистісні якості для формування в учнів міцних світоглядно-ціннісних настанов, які можуть бути сформовані за умови звернення не так до розуму дітей, їхньої свідомості, як до внутрішнього світу, емоцій та почуттів. Відсутність опори на емоції і почуття виключає можливість для становлення діалогічної взаємодії між учителем і учнями, заснованих на повазі і довірі, суттєво гальмує формування світоглядних цінностей і настанов.

Однією із основних складових педагогічної моделі є результат статевого виховання школярів, який досягається через способи, прийоми досягнення мети, яку ставить перед собою педагог у своїй виховній діяльності. Тобто, в загальному, це лінія поведінки вихователя, яку він обирає у співпраці з вихованцем для досягнення позитивного і необхідного результату.

На нашу думку, результат – це остаточний підсумок певного виду діяльності. У педагогічній моделі статевого виховання школярів нами був визначений такий результат нашої виховної діяльності: рівень статевої вихованості підлітків.

Розглядаючи проблему статевого виховання підлітків, слід відмітити, що в звичайних умовах дитячого буття нерідко спостерігається розбіжність між правильним вербальним відтворенням знань статевого характеру і реальною поведінкою. Причину такої розбіжності можна пояснити недостатністю практичного досвіду підростаючої особистості щодо втілення наявних у неї знань у власні поведінкові акти. Виходячи з цього, необхідно сприяти активізації цієї сторони виховного процесу, що є досить важливим для формування високого рівня статевої вихованості школярів загальноосвітньої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коберник О.М. Проектування навчально-виховного процесу в школі. – К.: Хрещатик, 1995. – 153 с.
2. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих
3. педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.
4. Швалб Ю.М. Психологические модели целеполагания. – К.: Стилос, 1997. – 240 с.